

I el que aquí trobo de més consideració, és que trobo en mi una infinitat d'idees d'unes coses que no poden pas ésser estimades com un pur no-res, encara que potser no tenen cap existència fora del meu pensament, i que no són pas fingides per mi, tot i que és en la meua llibertat pensar-les o no pensar-les; però tenen les seves natures veritables i immutables. Com, per exemple, quan imagino un triangle, encara que potser no hi ha enlloc del món, fora del meu pensament, una figura així, i no n'hi ha hagut mai, no deixa tanmateix d'haver-hi una certa natura, o forma, o essència determinada d'aquesta figura, la qual és immutable i eterna, que jo no he inventat de cap manera, i que no depèn de cap manera del meu esperit; com sembla que hom pot demostrar diferents propietats d'aquest triangle, a saber, que els seus tres angles són iguals a dos rectes, que l'angle més gran és sostingut pel costat més gran, i d'altres semblants, les quals ara, ho vulgui o no, reconec que són en ell molt clarament i molt evidentment, encara que no hi hagi pensat abans de cap manera, quan m'he imaginat un triangle per primer cop; i per tant, hom no pot dir que les hagi fingides i inventades.

I aquí no tinc més a fer que objectar-me que potser aquesta idea del triangle ha vingut al meu esperit mitjançant els meus sentits, perquè de vegades he vist cossos de figura triangular; car puc formar en el meu esperit una infinitat d'altres figures, de les quals hom no pot tenir la menor sospita que mai no m'han caigut sota els sentits, i en canvi, no deixo pas de poder demostrar diverses propietats sobre llur natura, com respecta a la del triangle: les quals han d'ésser totes veritables, puix que les concebo clarament. I per tant són alguna cosa, i no pas un pur no-res; car és molt evident que tot el que és veritable és alguna cosa, i ja he demostrat amplament abans que totes les coses que conec clarament i distintament són veritables. I encara que no ho hagués demostrat, tanmateix la natura del meu esperit és tal, que no sabria impedir d'estimar-les veritables, mentre les concebo clarament i distintament. Recordo que, àdhuc quan estava fortament lligat als objectes dels sentits, havia tingut entre el nombre de les veritats més constants aquestes que concebia clarament i distintament pel que fa a les figures, els nombres i les altres coses que pertanyien a l'aritmètica i a la geometria.

Descartes. *Meditacions metafísiques, V.*

Tema i resum

El tema és la naturalesa i l'origen d'un cert tipus d'idees.

Partint de l'afirmació de l'existència d'idees en el pensament, com ara les de les figures geomètriques, Descartes intenta justificar l'existència de les essències o naturaleses que corresponen a aquestes idees recolzant-se en la demostració que pot fer-se de les seves propietats. Després s'interessa per l'origen d'aquestes idees negant que puguin procedir de la sensació i recorre, com a criteri de certesa, a la claredat i distinció amb que es presenten a l'esperit.

Context

Descartes és un dels autors més destacats dintre del corrent de pensament racionalista que es dona a l'Europa del s. XVII. Filòsof, matemàtic i home de ciència, la seva obra va tenir repercussió sobre tot en filosofia i matemàtiques. S'ocupà del problema del coneixement i del mètode científic en algunes de les seves obres, de les que cal destacar el *Discurs del mètode* i les *Meditacions metafísiques*.

Anàlisi

A la primera part del text trobem el terme *idea* al voltant del qual gira la problemàtica tractada.

El tema de la *idea* és central en la teoria del coneixement tant de racionalistes com d'empiristes. Ambdós corrents de pensament tenen en comú ser "representacionistes", és a dir, entendre el coneixement com una representació en la ment humana d'allò que es dona fora d'ella. Y el que representa les coses en la ment humana són les "idees". No obstant això, els dos corrents tenen sèries divergències pel que fa a l'origen d'aquestes "idees" i a la seva classificació.

Descartes, a la tercera Meditació, ens dóna una definició d'idea quan diu: "Entre els meus pensaments, en hi ha uns que són com a imatges de coses, només a aquests els escau amb propietat el nom de "idea".

És a dir, per a Descartes la "idea" és **una imatge de la cosa en el pensament**. La classificació que després fa de les idees és la següent:

- **Idees innates** (nascudes amb mi), que tenen el seu origen en el pensament. No oblidem que Descartes es manté en la línia intel·lectualista de la teoria del coneixement.
- **Idees adventícies** (vingudes de fora), que procedeixen dels objectes externs.
- **Idees factícies** (inventades per mi), que serien fruit de la imaginació i de la voluntat de l'home.

En el fragment que ens ocupa, encara que el terme "innates" no apareix aplicat a les idees, és clar que està tractant d'aquest tipus d'idees, com es pot deduir de la presentació que en fa: *"trobo en mi una infinitat d'idees d'unes coses que no poden pas ésser estimades com un pur no-res, encara que potser no tenen cap existència fora del meu pensament, i que no són pas fingides per mi, tot i que és en la meua llibertat pensar-les o no pensar-les; però tenen les seves natures veritables i immutables"*.

Com a exemple d'idea innata posa Descartes la idea de triangle, és a dir, una figura geomètrica: *"Com, per exemple, quan imagino un triangle, encara que potser no hi ha enlloc del món, fora del meu pensament, una figura així, i no n'hi ha hagut mai, no deixa tanmateix d'haver-hi una certa natura, o forma, o essència determinada d'aquesta figura, la qual és immutable i eterna, que jo no he inventat de cap manera, i que no depèn de cap manera del meu esperit"*. Efectivament, el que podríem anomenar "triangle en si", no existeix enlloc fora de la ment, no correspon a cap realitat natural, perquè totes les coses triangulars que poden trobar-se a la naturalesa no són triangles perfectes, però això no vol dir, insisteix Descartes, que no existeixi l'essència "triangle". I per a justificar la realitat de l'essència que correspon a la idea de triangle, recorre a les propietats que es poden demostrar del triangle.

Quan Descartes vol explicar les idees innates, recorre a exemples agafats d'una ciència formal. Al final del text ens diu: *"havia tingut entre el nombre de les veritats més constants aquestes que concebia clarament i distintament pel que fa a les figures, els nombres i les altres coses que pertanyien a l'aritmètica i a la geometria"*. Una ciència formal és aquella els enunciats de la qual ni afirmen ni neguen res sobre el que succeeix al món. La seva veritat o falsedat no depèn d'una contrastació empírica, sinó de la coherència i falta de contradicció amb la resta dels enunciats del sistema, ja que no es basen en observacions.

En el segon paràgraf del text, i seguint amb l'exemple del triangle com a idea innata, trobem l'afirmació que els sentits no són en cap cas l'origen d'aquesta idea. Després formula Descartes el criteri de l'evidència: *"és molt evident que tot el que és veritable és alguna cosa, i ja he demostrat amplament abans que totes les coses que conec clarament i distintament són veritables"*.

Descartes nega el valor del coneixement sensible, perquè considera que els sentits ens enganyen. Només la raó pot garantir-nos un coneixement segur de la realitat. Per això, els mètodes que parteixen de l'observació no tenen valor per al desenvolupament de la ciència. Només el mètode deductiu serveixen, sempre que es garanteixi que tots els passos estan demostrats. El coneixement que pretén Descartes és, per tant, un coneixement independent de l'experiència en el que es garanteix el pas d'unes veritats a unes altres.

Els dos modus vàlids de coneixement seran la intuïció i la deducció.

La **intuïció** és una espècie de "llum natural" que permet a la raó captar immediatament conceptes simples, idees, sense possibilitat de dubte o error. La garantia que aquestes idees captades per la raó són certes es troba en la **claredat i distinció** amb que es presenten a l'esperit. Una idea clara i distinta és una idea evident, que es refereix a quelcom real. Per claredat entén Descartes la presència de la idea en un esperit atent, i per distinció que no es confongui amb una altra idea.

La **deducció** és la manera mitjançant la qual la raó descobreix les connexions que es donen entre les idees simples. Deduir és obtenir una idea a partir d'una altra, és una espècie d'intuïció successiva. En el *Discurs del Mètode* Descartes indica les regles que s'han de seguir per tal que el procés deductiu sigui correcte.